

סימן טז

בדין נזקי מים ואבנים שניתזים מגלגלי מכוניות

מהם לצדדים והזיקו עוברים ושבים, או שלפעמים נתזים אבנים מבין גלגלי המכוניות, האם יש לחייב את הנהגים בדיני אדם המוזיק בכוחו או לאו.

שאלה: מה הדין לגבי נהגים שנוסעים במכוניותם במהירות סבירה ומותרת מדינא דמלכותא, ובתוך כדי נסיעתם עלו על שלוליות של מים שניתזו

תשובה

אולם לעיל מינה נחמ"ל, כתב רש"י ביתר ביאור וז"ל, והזיק, קרי בין מתכוין בין שאין מתכוין ומיהו בידים הזיקו. הוזק, שזה הי' עומד במקומו ובא בעה"ב ונתקל בו עכ"ל. ומשמע בזה לכאורה, שכוונתו לחלק בין אם עשה מעשה הזיק ממש, לבין אם לא עשה מעשה הזיק מצידו אלא שהניזק הוא שניזק בעצמו במה שנתקל בו. וכ"כ הסמ"ע [סי' שט"ז סק"ד] וז"ל, כ"מ שנזכר לשון הזיק, ר"ל שהמזיק הזיק לניזק במעשה אפי' לא נתכוון, וכ"מ שכתב שהוזק ר"ל שהניזק הוזק מעצמו בהמזיק, והיינו שמזיק עומד במקומו והניזק הלך בצדו וניזק ממנו, רש"י, עכ"ל.

ובביאור חילוק זה, כתב החזו"א [ב"ק סי' ד סק"ב] וז"ל, והנה נזקי אדם לא תלתה התורה ברשויות, שהרי מזיק חייב אפי' ברשות המזיק כדאמר לעיל, אלא הא דא"צ לשמור עצמו ברה"ר שלא יזק בו חברו משום שזה מנהגו של עולם להלך ברה"ר ולא שם מזיק על"י כשחברו נפגע בו והוזק, ומ"מ אם הוא פגע בחברו שם מזיק על"י ושמירת גופו עליו, ולא משום אונס ופשיעה מחלקינן בזה, אלא הוזקו אין שם מזיק עליו והזיקו שם מזיק בזה עכ"ל. הרי שמעינן מדברי החזו"א, שהחילוק בין הזיק להוזק הוא, שבהזיק שם מזיק עליו, אבל בהוזק לאו שם מזיק עליו מחמת שהוא נוהג במנהגו של עולם.

עוד מצינו בביאור החילוק בין הזיק במעשה להוזק ממילא, כמו שכתב בס' אמרי משה [סי' כט בהערה על סק"ד] וז"ל, ובעיקר הך סוגיא דאמרינן דשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, דהזיק חייבין והוזקו פטורין, יש להבין הנפק"מ בזה, דהרי גם הזיקו איירי שלא במכוין כמבואר ברש"י שם, ובכ"ז חייב, א"כ מה נפק"מ בין הזיקו להוזקו, ובדין אדם מועד לעולם אין סברה

א. בבאור "שיטת רש"י" על החילוק של הגמ' בין מזיק להוזק כששניהם ברשות

הנה איתא בגמ' [ב"ק מח:] שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, הזיקו זה את זה חייבין, הוזקו זה בזה פטורין, אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות, דברשות פטור שלא ברשות חייב. וברש"י שם, שניהם ברשות, כגון ברה"ר, הזיקו בידים זא"ז ואפי' שלא במתכוין חייבין, דבנוקין לא שני לן בין מתכוין לשאין מתכוין, והא דתנן בהמניח [גב] שנים שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זא"ז פטורין, ההוא הזיקו הוזקו הוא ולא דק בלישני עכ"ל. ובטור [חורם סי' שט"ז] הביא תירוץ אחר וז"ל, כתב הרמ"ה ז"ל, אם שניהם רצין אפי' הזיקו זא"ז פטורים, והא דאמרינן דהזיקו זה את זה חייבין, היינו דווקא שהמזיק עשה מעשה שהוזק זה והניזק לא עשה כלום, אבל גבי שנים רצין דתרווייהו עבדי מעשה והזיקו זה את זה הוי כאילו הוזקו זה בזה ופטורין עכ"ל.

והנה בפירוש דברי רש"י, שחילק בין מזיק בידים להוזק בגופו, צריך להבין מה החילוק בזה, הלא ממה נפשך אדם המזיק חייב, דגם אם מזיק בשאר חלקי גופו חשיב מזיק כדאיתא בגמ' [ב"ק ד] אדם ישן דרכו להזיק כיון דכייף ופשיט. וברש"י שם, דכייף ופשיט את רגליו. וכן אם מזיק בכוחו חייב מדין אדם המזיק כדאיתא שם [ג] בדין כיחו וניעו, אי בהדי דאולי קמזקי כחו הוה. וכן מפורש להדיא שם [י] בסוגיא דספסל, קמ"ל דכוחו כגופו דמי. וכן אם זרק אבן או חץ מבואר שם [נח] דחייב. וכן כתבו הרמב"ם [פ"ז מהל' חובל ה"י] והשו"ע [סי' שפ"ד ס"א], אחד המזיק בידו או שורק אבן או ירה חץ והזיק בו, או שרק או נע והזיק בכוחו וניעו בעת שהלכו מכוחו, ה"ז כמזיק בידו והם תולדות של אדם.

ובדלא ידע לי, ודעתי קלושה מלהולמן איך היזק בידים ולא ידע לי עכ"ל.

וְלִפְנֵי ד' בביאור דברי רש"י, שאין כוונתו לחלק בין מוֹזֵק בידים ממש למוֹזֵק בלא מעשה היזק מצידו אלא מצד הנתקל בו, דהא לפי סברת החזו"א יוצא, דכל זמן שהוא רץ ממנהגו של עולם אין שם מוֹזֵק עליו, ובזה מסתבר לומר דגם אם מוֹזֵק בידים יש לפוטרו מצד שאין שם מוֹזֵק עליו, שהרי הוא לא מוֹזֵק בפעולה יתירה שלא ממנהגו של עולם אלא מוֹזֵק הוא בדרך הילכו בלא כוונה להזיק, וה"ז כעין מה שכתב החזו"א שם וז"ל, הא דשניהם ברשות אינו ר"ל דרשאי להמצא ברשות זה, דהרי תנן (וכ) ואם עמד בעל הקורה חייב, אע"ג דיש לו רשות להלך ברה"ר, וכן תנן שם (כז) נתקל הראשון ונפל וכו', ראשון חייב בנוזקי שני, אלא ר"ל שהמוֹזֵק לא עשה דבר שלא כהוגן אלא עומד והולך כמנהגו של עולם, וגם הוא ברשות שיש לו רשות להלך או שגם לניזק אין רשות להלך, אבל אם עשה דבר שיכול להביא היזק כמו שעמד בקורה ברה"ר ולא הזהיר הבאים אחריו, חשיב שלא ברשות במעשה זו והניזק חשיב ברשות עכ"ל.

דברי חזו"א

וְלִפְנֵי ז' צ"ל דמה שכתב רש"י כנזכר, שבשניהם ברשות אם היזק בידים זא"ז אפי' שלא במתכוין חייב, מיירי כשהיזק בפעולה יתירה שלא נובעת ממנהגו של עולם, וכגון שהלכו עם ידיים מורמות למעלה או עם רגלים לא מכוונות וכדו', שהואיל ושינו את דרך הליכתם ממנהגו של עולם ה"ז דומה למוֹזֵק בידים אפי' שניתן להם רשות להלך ולרוץ ברה"ר. וכן יש לרקדק מלשון המאירי (ב"ק נב) שכתב "ומ"מ אם היזק זא"ז שלא מצד הפגיעה חייבים כמו שיתבאר בפרק חמישי" ומשמע בזה, שהגדר של היזק הוא מצד שההיזק אינו ממנהגו של עולם. א"כ לכאורה י"ל, שאותם נהגים שנוסעים במכוניות כדרכם, יש להחשיב זאת כדין מי שהוזק עוברים ושבים על ידו, ולכך יש להורות להם שאם נסעו ברשות ובמהירות המותרת הרי הם פטורים*.

דכתב רש"י בשניה רצין והיזק זא"ז דחייבין, אפשר דמיירי בדלא היזק זא"ז דרך פגיעתן בריצתן באופן דתרווייהו עבדי מעשה, אלא נקט בלשונם שנים רצים או מהלכין, כאילו כתב שנים שהיו מהלכין שלא ברשות והיינו כשרצין ברה"ר, או ברשות והיינו כשמהלכין, ובתרווייהו מיירי דהניזק לא עשה מעשה עכ"ל. ולכאורה צריך להבין, מה הסברה של הרמ"ה שכששניהם עבדו מעשה שפטורים הם. וכתב שם הדרישה "ומטעם מחילה נגעו בה, דכל שרץ ברה"ר מייאש נפשו שגם אחר יעשה מה שהוא עושה וירץ נגדו, והוי לי

לחלק בין היזק להוזק וכו'. ועפ"ז מובן החילוקים דשניהם ברשות או שלא ברשות היזק חייבים הוזק פטורים, והיינו דבהיזק הוי אדם המזיק וע"כ חייב בכל ענין, דגם כשהניזק אין לו רשות לילך במקום הזה מ"מ אין לו רשות להמזיק להיזק, וכדאמרין שם, נהי דאית לך רשות לאפוקי לאזוקי לית לך רשותא, אבל בהוזק דאין עושה מעשה והוי עליו רק דין בור, ובור אינו חייב רק במקום שאין לו רשות להמזיק לעשות הבור ולהניזק יש הרשות לילך, וע"כ בשניהם ברשות אף שיש רשות להניזק מ"מ כיון דגם להמזיק יש הרשות לעמוד או לישב ולשכוב במקום הזה ולא שינה כלום ממה שיש לו רשות, ככה"ג לא מיקרי תקלה שיתחייב משום בור, ובשניהם שלא ברשות ג"כ לא חשיב אדם המזיק, והיינו דלגבי הך ניזק שאין לו רשות לילך במקום זה לא פשע בעמידתו, וגם חייב משום בור ליכא עליו לגבי הך שאין לו רשות, דחייב בור ליכא רק במקום שיש לניזק רשות, אבל בהיזק דהוי אדם המזיק גם בשאין להניזק רשות חייב עכ"ד. הרי שלפי דבריו יוצא, שטעם הפטור הוא משום שבלא עשית מעשה היזק בידי או בכוחו, אין לחייבו אלא מצד דין בור שפטור בשניהם ברשות או בשניהם שלא ברשות.

אולם עדיין קשה על דברי רש"י כמו שהקשה בשו"ת חות יאיר (סי' רז) וז"ל, רק שלא הבנתי איך יתכן שניהם רצים, ואפי' אחד רץ ואחד מהלך (וכדאי במשנה שם לב. "אחד רץ ואחד מהלך או שריו שניהם רצין והיזק זא"ז שניהם פטורין"), הוזק לפירש"י (בדף מח: שהעמיד את הסוגיא בדף לב דמיירי בהוזק ולא בהיזק), לדעת הסמ"ע שפי' שהניזק הולך בצידו וניזק ממנו והמזיק עומד במקומו. אך באמת מ"ש הסמ"ע בשם רש"י בפי' הוזק, לא מצאתי, מ"מ ממילא משתמע, (ובמחילה מט"ר דמה והצנבה, כונת הסמ"ע לרש"י בדף מח ע"א נזכר). ועוד קשיא מיני' ובי', שאמר שם בגמ', שניהם ברשות או שלא ברשות היזק חייבים, הא אחד ברשות ואחד שלא ברשות, דברשות פטור שלא ברשות חייב. וברש"י שם, דברשות פטור בין היזק דבידים בין היזק דממילא

* ובוזה אתי שפיר מה שהביא הטור שם בשם הרמ"ה וז"ל, כתב הרמ"ה ז"ל, אם שניהם רצין אפי' היזק זא"ז פטורים, והא דאמרין דהיזק זא"ז חייבין היינו דוקא שהמזיק עשה מעשה שהחך זה הניזק לא עשה כלום, אבל גבי שנים רצין דתרווייהו עבדי מעשה, כהחך זה בזה דמי ופטורים עכ"ל. וכתב שם הפרישה ח"ל, והא דלא כתב "והרמ"ה כתב" בלשון פלוגתא, היינו טעמא כיון דהרמ"ה מודה לדברי רש"י דיש חילוק בין החך להיזק, וגם רש"י אפשר דמודה להרמ"ה דבשניהם עבדו מעשה דפטורין, והא

אלא דלכאורה יש להקשות על דברינו, מהא דשנינו בגמ' שם (וכו) המזיק את אשתו בתשמיש המטה, אע"פ דברשות קעביר מ"מ איבעי ל' לעיוני וחייב. והלא התם אין הוא משנה מדרך גבר בעלמא במנהגו של עולם, אולם יש ליישב זאת, לפי מה שכתב החזו"א (ושם סק"ג) בביאור מימרא זו אליבא דהרמב"ם וז"ל, וצ"ל דר"ל דע"כ שינה כאן ואיבעי ל' לעיוני עכ"ל. ממילא לפ"ז נוחא נמי מה שכתבנו, ודוק.

ב. בביאור "שיטת הרמב"ם" על החילוק בין מוזיק להזיק בששניהם ברשות

והנה כתב הרמב"ם (פ"ז מהל' חובל ומוזיק ח"ג) וז"ל, כמה דברים אמורים ברשות הניזק, אבל ברשות המזיק אינו חייב לשלם אלא אם הזיק בודון, אבל בשגגה או באונס פטור, וכן אם היו שניהן ברשות או שניהן שלא ברשות והזיק אחד מהן ממון חבירו שלא בכוונה פטור ע"כ. והשיג עליו הראב"ד שם, דין זה אינו מחוור, דאפי' שניהם ברשות או שלא ברשות ולא היה ידע ב', אם הזיקו חייבין אבל הוזקו זה בזה פטורין. ויישבו הרב המגיד שם וז"ל, ודעת הרב בסוגיא כך הוא, שהוא מפרש, דלא הוי ידע ב' - שלא ה' מתכון להזיקו, והוי ידע ב' - שה' מתכון להזיקו, והזיקו זא"ז פירשו הרב "בכוונה" ואז הן חייבים, והוזקו זה בזה **שלא בכוונה ואז פטורין**, זה דעת הרב ומשם הוציא דינין אלו, ודעת הר"א ז"ל כדעת רש"י ז"ל עכ"ל. וכ"כ הגר"א (ושענח סק"ו) בדעת הרמב"ם עיי"ש.

אולם הגאון הנצי"ב פ"י העמק שאלות (שאיתא ק"א ע"ד וס"ה), כתב לפרש את הרמב"ם בדרך אחרת וז"ל, וזה תמוה, דמקרא מלא כתיב ואשר יבא את רעהו ביער והוי שניהם ברשות וחייב המזיק אפי' שלא בכוונה, ויותר מזה נפלא היאך נתיישב משנה דקורה וחכית נב"א לא, דתנן ואם עמד בעל הקורה חייב, והרי לא בודון ובכוונה הזיק. ותו קשה למה שינה הרמב"ם לשונו, דלענין רשות המזיק כתב אם הזיק בודון, ולענין שניהם ברשות או שלא ברשות כתב שלא בכוונה פטור, הא היינו זדון היינו בכוונה, אלא נראה דטה"ד היא בספרי

הרמב"ם ז"ל, וצ"ל בכבא דשניהם ברשות או שלא ברשות שלא בפשיעה פטור, והיינו הנ"מ דברשות המזיק אינו חייב לשלם אלא כשהזיק בודון, שהוא מפרש אי ידע ב' היינו בודון ובכוונה, אבל אי שניהם ברשות אפי' לא ידע ב' חייב, פ"י אפי' לא בכוונה אבל בפשיעה מיהא בעינן, ומפרש הזיקו זא"ז חייב שמזיק בפשיעה כמו סתם מוזיק, הוזקו זה בזה היינו **שלא בפשיעה אפי'** עשה הוא המעשה פטור, והטעם פשוט דכמו שהוא חייב להשמר שלא יזיק כן חבירו חייב לשמור עצמו שלא יזוק, וכששניהם שוים אינו חייב אלא בפשיעה שלא ה' להניזק להשמר עכ"ל. ולפי דבריו שמעינן, שאין לפטור לפי הרמב"ם בששניהם ברשות אלא בכה"ג שאין פשיעה מצד המזיק, אבל אם יש פשיעה מצידו שיודע הוא שיש עוברי דרכים ואינו נוסע בזהירות ה"ז חייב על נזקיו. אולם מאידך י"ל, דא"ז פשיעה מה שנוסע במהירות סבירה גם אם ידוע שיש עוברים ושבים שמהלכים בצדדים*.

והנה כעין חידוש הנצי"ב הנזכר, כתב החזו"א שם וז"ל, והר"מ אינו מחלק בין הזיקו להזקו, וכל הזיק שלא בכוונה בכלל הוזק, ומיהו דוקא כשלא עשה מעשה משונה שהרי אחד רץ חייב, וכן עמד בעל קורה, וכן קדר שנתקל, וכן בקרנא דעצרי דאיבעי ל' לעיוני, וכן הנכנס לתנותו של גר ונתזה לו בקעת, אלא שהדין של ברשות במהלך כדרכו, אבל העושה מעשה משונה מקרי שלא ברשות, ולפ"ז אפי' אם אין ההיזק מזומן כרוח מצוי' אלא כרוח שאינה מצוי' דחשיב כעין אבדה חייב, ולפ"ז שכב אצל כלים ברה"ר או ברה"י שניהם ברשות חייב כיון דשינה, וכן נפל מן הגג ברוח שא"מ אפי' נפל על כלים ברה"ר חייב **וכן**, אבל עליתו לגג מקרי שלא ברשות, שהרי שינה והזומן עצמו להזיק, ואפי' נפל ברוח שאינה מצוי', דעליתו לגג בזמן שאפשר ליפול להזיק הוי מעשה שלא ברשות, ולא מקרי ברשות **אלא במהלכין כדרכן** עכ"ד. ממילא לפ"ז יוצא, דאין לפטור לפי הרמב"ם בששניהם ברשות אלא כשהמזיק לא שינה מדרכו של עולם, וכמו כן נראה בעניננו, דיש לפטור אליבא

כשנים שהתאבקו בתחילה יחד, אבל בשניהן מהלכין והזיקו זא"ז אף כששניהם עושין מעשה והזיקו זא"ז מ"מ כיון שאינו ניכר שמחלו אהרדי, בזה ג"כ הרמ"ה מודה שיש בו חילוק בין הזיקו להזקו. ולאור האמור נראה, דבשניהם רצים והזיקו זא"ז אין לחייבם מצד ששינו ממנהגו של עולם, לפי שכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור כדאיתא בגמ' (נ"ב כ"ד), אבל אם רק אחד הזיק והשני לא הזיק, זה שהזיק חשיב ששינה טפי ממנהגו של עולם ולכן יש להתחייב עליו.

* ומצינו סיוע לחידוש הנצי"ב, בדברי נינו הגרי"ז הלוי

המובאים בחידושי הגר"ח (בכתבים, בענין שניהם שלא ברשות) וז"ל, שאלו את הגרי"ז בהא דקיי"ל שניהם שלא ברשות פטורים, מהו שם הפטור, והשיב דבגמ' מוכח דשלא בכוונה החיוב הוא אף באדם מדין שמירה, דגם באדם הוא חיובו מדין דה' לו לשמור את עצמו, וכלשון הגמ' אדם שמירת גופו עליו הוא, וא"כ שפיר יש לחלק ולומר דבשניהם שלא ברשות אין עליו חיוב שמירה כ"כ שיהא עליו דין אדם מועד לעולם עכ"ל. ממילא לפ"ז י"ל, כיון שחיובו מדין שמירה לכך אין לחייבו אלא בפשיעה כדן שומר חנם שחייב בפשיעה. וע"ע בזה באבן האזל (פ"א מהל' חובל חט"ו).

דהרמב"ם לפי שאין הנהגים משנים ממנהגו של עולם ע"י שנוסעים במהירות סבירה וניתנים מים לצדדים, ודוק.

^{הנהגה}

ג. בביאור שיטת מרן השו"ע בהלכה זו

והנה בדעת מרן מצינו סתירה, מחד כתב מרן (ס"ר שעז) ס"ד, כל אלו הדברים ברשות הניזק, אבל ברשות המזיק פטור עד שיתכוון להזיק. ומשמע בזה שפסק כפי הרמב"ם הנזכר, שביאר את לשון הגמ' "לא אמרן אלא דלא הוי ידע ב"י" שלא ה"י מתכוון להזיק, אבל אם הוי ידע ב"י הוי ידע ב"י מתכוון להזיק. אולם רש"י שם פירש, וברשות פטור, בין היזק דבידים בין היזק דממילא ובדלא ידע ל"י, אבל אם ידע ל"י יש לחלק בין היזק בידים שחייב אפי' שלא בכוונה, לבין אם היזק שלא בידים דפטור.

אולם מאידך מפורש במרן (שם ס"ז) ד"ל, היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והזקו זה בזה בגופם בין בממונם, אם לא ידעו זה בזה פטורים, אבל אם ראו זא"ז אע"פ שלא כווננו חייבים, לפיכך ב' שהיו רצים ברה"ר או שהיו מהלכים והזקו זה בזה פטורים, היזק זא"ז חייבים ע"כ. ומשמע בזה לכאורה דס"ל כשיטת רש"י, שאין לחלק בין אם היזק בכוונה או שלא בכוונה, אלא אם היזק להזקו, וכבר העיר זאת הגר"א (שם סק"ז).

וכן הקשה הלח"מ (פ"א מהל' חובל ומזיק ס"ז) על הטור וז"ל, ודברי הטור בריש הל' נזקין (ס"ר שעז) תמוהים אצלי, דמתחלה נראה דנטה לפירוש הרמב"ם, שכתב ומיהו דוקא במזיקו במזיד אבל אם בשוגג היזק בו פטור בעה"ב, משמע דמפרש פירוש ידע ולא ידע דהיינו אם היזק בכוונה או שלא בכוונה כפי רבינו ז"ל, ואח"כ כתב, היו שניהם ברשות וכו' אם לא ידעו זה בזה שלא ראו זא"ז פטורים, ראו זא"ז אע"פ שלא כיוונו חייבים וכו', והיינו כפירוש רש"י ז"ל דפי' ידע הוי דראה שנכנס, דממאמר לא שנו אלא בדלא ידע וכו', נפקא ל"י הא לטור ז"ל גבי שניהם ברשות וכו', דהא בגמ' מדמה להו, א"כ נראה משם דמפרש כפירוש רש"י ז"ל, ונמצא דבריו הראשונים סותרים לאחרונים, וצ"ע עכ"ל.

אולם יש ליישב זאת בפשטות, כמו שכתב הערוך השולחן (שם סק"ז) וז"ל, ודבריו צריכים ביאור, דבסעיף ד' העתיק לשון הרמב"ם דברשות המזיק אינו חייב עד שיתכוון להזיק, וכבר נתבאר דלהרמב"ם בשניהם ברשות ברה"ר דינו כמו ברשות המזיק, וא"כ איך כתב בס"ו דבכל מקום שמזיק חייב לשלם בין ברה"ר בין ברשות הניזק, והרי רה"ר דינו כרשות המזיק, וכן מ"ש בס"ז הוא לשיטת רש"י ולא להרמב"ם, ונ"ל

דרכינו הב"י הכריע מסברת עצמו, ואינו מסכים להרמב"ם רק לענין רשות המזיק דאז אינו חייב רק במתכוין להזיק, אבל בששניהם ברשות לא בעי כוונה להזיק, ואינו פטור רק אם לא ידעו זה בזה אבל בידעו חייב אף באין כוונתו להזיק, וברשות הניזק חייב אף בלא ידע וכו' עכ"ל. הרי שחילק בדעת השו"ע בין רשות המזיק לרה"ר.

והנה לפי מה שכתבנו לעיל, בביאור החילוק של רש"י בין הוזק להזיק, שכוונתו לחלק בין אם היזק במנהגו של עולם לבין אם הוזק שלא במנהגו של עולם, וכמו כן פירש החזו"א בדעת הרמב"ם, שלא פטר אדם המזיק בלא כוונה אלא א"כ היזק שלא במנהגו של עולם כנ"ל, א"כ לפ"ז יוצא, דלעולם אין מחלוקת בין רש"י להרמב"ם בשניהם ברשות או בשניהם שלא ברשות, דלפי שניהם אין לפטור אדם המזיק אלא א"כ היזק שלא בכוונה בדרך מנהגו של עולם, ורק אם כוון להזיק הרי הוא חייב אליבא דכו"ע גם בכה"ג שהיזק בדרך מנהגו של עולם, שבזה חשיבנן ל"י מזיק בידים ממש לפי שהתכוון לשם נזק.

אבל ברשות המזיק יש מחלוקת בין רש"י להרמב"ם, שהרי כתב החזו"א שם בדעת הרמב"ם, שיש לחלק בין שניהם ברשות לרשות המזיק, דבשניהם ברשות חייב כל ששינה ממנהגו של עולם, אבל ברשות המזיק פטר הרמב"ם אפי' כששינה ממנהגו של עולם אם לא עשה זאת בזדון. ובזה יישב שם נפלא, מדוע חילק הרמב"ם בין רשות המזיק לשניהם ברשות, שכתב הרמב"ם שם וז"ל, אבל ברשות המזיק אינו חייב לשלם אלא אם היזק בזדון, אבל בשגגה או באונס פטור, וכן אם היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והיזק אחד מהן ממון חבירו שלא בכוונה פטור עכ"ל. והקשה הנצי"ב הנ"ל, וכן החזו"א שם, מדוע שינה הרמב"ם לשונו, שברשות המזיק חילק בין זדון לשגגה ואונס, ובשניהם ברשות חילק בין כוונה ללא כוונה, ולזה כתב החזו"א שם וז"ל, ונראה דבאמת זה שהוא ברשות אין לו ליהדר מדבר שיכול לבוא לידי היזק אפי' ברוח מצוי, ורשאי לעלות על הגג אף שאפשר ליפול ברוח מצוי ולהזיק את זה שהוא לא ברשות בחצרו, ועל האורח להזהר, ואין בזה תורת תשלומי נזק, אבל בשניהם ברשות או שלא ברשות מקרי עליתו לגג שלא ברשות שהרי שינה והזמין עצמו להזיק, וברשות המזיק פטור כל שאינו בזדון דרשות ל"י להלך כדרכו ורשות ל"י לשנות כיון שעושה בשל"ו עכ"ל. משא"כ לפי רש"י יוצא,

לא ידעו זה בזה, וכבר הקשה הגר"א על זה, דלא נזכר חילוק זה בשניהם ברשות אלא רק ברשות המזיק.

ברם בעצם החידוש של האבא"ז שחידש לפי הגהתו בשו"ע, שאם ראו זה את זה והזיקו חייבים, הנה מצאתי בזה איפכא בפסקי ריא"ז על ב"ק [פ"ה ה"ב ס"ט] וז"ל, היו מהלכין שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, והזיקו זה"ז בדרך הליכתן אפי' שלא בכונה חייבין, והוא שלא פשע הניזק בעצמו שלא ראו זה"ז, אבל אם ראו זה"ז או שהיו באין זה כנגד זה והזיקו זה"ז פטורין, שהי' לו לניזק להזהר בעצמו עכ"ל. א"כ ה"ז סותר את הגהת האבא"ז. אלא שיש ליישב את הגהתו לפי מה שכתב בפתחי תשובה [שם סק"ג] וז"ל, אבל אם ראו זה"ז, כתב בדגמ"ר נראה לפע"ד שזה שניזק חברו בו ראה את הניזק, אבל הניזק לא ראה אותו עכ"ל, א"כ בכה"ג מיירי האבא"ז, אבל בפסקי ריא"ז מיירי ששניהם ראו זה את זה דבכה"ג פטורים.

ולפי חידוש זה של הריא"ז יש לדון בענייננו, דהואיל ובדרך כלל העוברי דרכים רואים ושומעים את המכוניות שנוסעות בכבישים, א"כ יש לפטור את הנהגים מצד דה"ל לניזק לשמור את עצמו שלא ינזק, אלא שע"פ רוב אין לניזק אפשרות לשמור את עצמו, שהרי המדרכה צרה ובכ"מ שיעמוד ינזק מהמים שניתזים עליו, אך אם באמת יכול הניזק לשמור את עצמו אין לחייב את הנהג בכה"ג כפי סברת הריא"ז והדגול מרבכה.

עוד מצינו סתירה בדעת מרן, ממה שכתב השו"ע [סי' שס"ט ד"ז] וז"ל, הרי שמילא חצר חברו כדי יין ושמן אפי' הכניס ברשות, הואיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמור ה"ז נכנס ויוצא כדרכו, וכל שישתבר מהכדים בכניסתו וביציאתו הרי הוא פטור עליהם, ואם שברם בכונה אפי' הכניסם בעל הכדים שלא ברשות ה"ז חייב ע"כ. וכתב הב"י שם בשם הרב המגיד [פ"ז מהל' חובל ומזיק ה"ה] וז"ל, ומ"ש ואפי' הכניסן ברשות, הוא נמשך כפי השיטה שכתב למעלה, דכ"ז שאינו מתכוין להזיק אפי' ברשות כיון שהוא ברשותו פטור ע"כ. הנה לפ"ז יוצא, דס"ל להשו"ע שאפי' בששניהם ברשות אם הזיק בלא כונה פטור, וזהו דלא כמו שנתבאר לעיל בסי' שעח, דשמעין התם בדעת השו"ע שבשניהם ברשות אם הזיק חייב.

אולם החזו"א שם, כתב לבאר את דברי הרמב"ם דלא כהרב המגיד וז"ל, נראה דמיירי דנתן לו רשות להכניסם סתם, והממלא שלא ברשות דינא הוא דחברו

דרשות המזיק ושניהם ברשות שוים הם לדינא, שאין לפטור בהם בהזיקו זה"ז אם שינה ממנהגו של עולם.

ממילא לפ"ז נחא היטב שיטת השו"ע, שחילק בין רשות המזיק לשניהם ברשות, משום דבאמת השו"ע אזיל לפי שיטת הרמב"ם שחילק בין רשות המזיק לשניהם ברשות, שברשות המזיק לא מחייב הרמב"ם אלא א"כ הזיק בודון ובכונה, ובשניהם ברשות מחייב הרמב"ם כל שינה ממנהגו של עולם אפי' שהזיק שלא בכונה, וכמו שפירש החזו"א את דעתו כאמור, ולזה שפיר פסק השו"ע את החילוק של רש"י בין מזיק להזוק כששניהם ברשות, משום שהן הן דברי הרמב"ם שמחלק בהכי, אבל ברשות המזיק שחולק הרמב"ם על רש"י, בזה פסק השו"ע כדעת הרמב"ם, שאינו חייב אלא א"כ הזיק בכונה שזהו נקרא מזיק בודון, ודוק.

והכי נמי מסתברא, דהא מאידך כתב הרמב"ם [פ"א מהל' חובל ה"ו] "היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והזיקו זה בזה שניהם פטורין", ולכאורה משמע בזה, דלא כמו שפסק בנזקי ממון שאפי' בהזיקו זה"ז פטורין אם הזיקו שלא בכונה, וכבר העיר זאת בתשובות ר' אליעזר [סי' ב' ריש ענף ב], והגר"א [סי' שס"ח סק"ט], שהרמב"ם סותר עצמו מנזקי גופו לנזקי ממון עיי"ש. אך לאמור נחא היטב, דבאמת בשני המקומות כוונת הרמב"ם אחת היא, שיש לחלק בין מזיק שלא במנהגו של עולם שזהו חשוב מזיק בכונה, לבין הזוק במנהגו של עולם שזהו חשוב שלא בכונה.

והנה הגר"א [שם סק"כ] הקשה על לשון הטור והשו"ע הנזכר, שכתבו לחלק בששניהם ברשות והזיקו זה בזה, בין אם ידעו זה לזה או לאו, וכתב ע"ז וז"ל, ודבריו תמוהין, דלא נזכר חילוק זה כאן רק ברשות המזיק, ועוד שלא חילק כאן בין הזיק להזוק ואח"כ סיים לפיכך וכו', אלא דט"ס בדבריו, והחילוק זה בין ידע ללא ידע צ"ל בס"ו אחר מ"ש אבל אם הזיק בשוגג פטור ב"ה, דה"מ בלא ידעו זה מזה אבל אם ראו זה"ז אע"פ שלא כיונו חייב, וכאן צ"ל חילוק בין הזיק להזוק כמ"ש בגמ', וז"ש לפיכך וכו' והכל כשיטת רש"י עכ"ל. ובאבן האזל [פ"א מהל' חובל ה"ז] כתב עליו וז"ל, והגהתו קשה טובא, דכאן כתב לשון רבים אם לא ידעו זה בזה, ולמעלה בס"ו במש"כ אבל אם הזיק בשוגג פטור בעה"ב שייך לשון יחיד, ולא אדע למה צריך לדחוק ולהגיה כ"כ, הלא יותר טוב להגיה כאן והזיקו זה"ז במקום והזיקו זה"ז עכ"ל. ולפי דבריו יוצא חידוש גדול, שגם בהזיקו זה את זה יש צד פטורא אם

בשורת חות יאיר שם וז"ל, דלא פטרינן לרץ בע"ש בכל גוונא, דרש"י [בדף סח:] פי' דאותו סוגיא דרץ חייב ורץ בע"ש דפטור, מיירי הכל בהזק בו חבירו, וא"כ דמ"ש בסוגיא דל"ב מיירי דוקא בהזק, ה"נ הא דפטור איסי ברץ בע"ש בה"ש מיירי בהזק, והכי משמע לשון השו"ע והזק המהלך ברץ, וכ"כ הטור עכת"ד. וכן כתב בחידושי ר' מאיר שמחה [ב"ק שס], דה"מ אמורים בהזק המהלך ברץ היינו שנתקל ונפל עליו חבירו, אבל אם הזיק שדחפו בגופו בביאתו זה כנגד זה חייב עיי"ש*.

והנה נסתפקו האחרונים, האם יש להתיר בע"ש ביה"ש גם ברץ לשאר עסקיו או רק ברץ לצורכי שבת, דהנה כתב הסמ"ע [שם סק"א] וז"ל, כתב הרמב"ם [פ"ו מהל' חובל ה"ט] "מפני שברשות הוא רץ כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי" ולשון זה משמע לכאורה, אפי' רץ בעסקיו לגומרם קודם שבת מיקרי ברשות, אבל ממ"ש מור"ם אח"ז מוכח דס"ל דוקא דרץ בעסקי צרכי שבת מקרי ברשות עכ"ל. וכונתו למ"ש הרמ"א שם בשם הנימוק"י [ודף סח.] וז"ל, הא דפטור ברץ בערב שבת ביה"ש היינו דאיכא למימר דרץ לצורכי שבת ומסתמא דיינינן ליה בהכי, אבל אי בריר לן דלא רהיט אלא לשאר חפציו דלא שייך ביה צורך שבת חייב כבחול עכ"ל. וכדברי הסמ"ע כ"כ בתוי"ט [ב"ק פ"ג מ"ז] וז"ל, ולשון הרמב"ם בחבורו שם וכו', משמע דאע"פ שלשאר צרכיו רץ, הוא מצוה לכבוד שבת וברשות רץ, שמפני כן רץ למהר לעשות, והשתא ניחא טפי דלכל רץ פטרינן דהא סתמא תנן, ובשו"ע סי' שעח העתיק המחבר לשון הרמב"ם, ובסעיף שאחריו העתיק המג"י לשון נימוק"י לפרש ולא לחלוק, אבל נראה וודאי דחולקין הן עכ"ל.

משבר לצורך כניסתו ויציאתו וכדאמר בגמ' [ב"ק כח.], והא דאמר ה"ז נכנס ויוצא ה"ה דמשבר בידים לצורך כניסה ויציאה וזה בכלל נכנס ויוצא, ומש"כ הר"מ ואם שברו בכוונה היינו לכונת שבירה בלי צורך כניסה ויציאה עכת"ד. הרי שלפי דבריו יוצא, דאין השו"ע מדבר בכה"ג שיש רשות לניזק למלא את החצר בכדים, אלא מיירי בכה"ג שלא ניתן לו רשות רק להכניס מעט ולא למלא את החצר, ולזה שפיר יש לחלק בין אם שברם בכוונה ללא כוונה הואיל ומיירי ברשות המזיק בלי שיהי' רשות לניזק.

איברא דלענ"ד נראה דלא קשיא מידי, דגם אם נעמיד את דברי הרמב"ם והשו"ע בכה"ג שניתן רשות לניזק למלא את החצר בכדים ולא רק להכניס מעט כדים, מ"מ כ"ז שלא קיבל בעל החצר לשמור את כדיו, אין זה דומה לשניהם ברשות, הואיל והרשות שנתן בעל החצר לבעל הכדים אינה אלא בהגבלה ברורה שאי"ז מחייב את הבעה"ב בשמירה, ולהכי שפיר יש לתת לזה דיני חצר המזיק כיון שלא קיבל הבעה"ב לשמור את עצמו מהכדים של האורח, ודוק.

ד. בביאור הדין של רץ ברשות שפטור מניזקין

והנה עוד מצינו בחז"ל בהקשר לדיננו, והוא בגמ' [ב"ק זב.], דתניא איסי בן יהודה אומר, רץ חייב מפני שהוא משונה, ומודה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות. בע"ש מאי ברשות איכא, כד' חנינא דאמר בואו ונצא לקראת כלה מלכתא. ולפי המבואר לעיל שאין לפטור בשניהם ברשות אלא בהזק ולא בהזיק, א"כ ה"ה הכא אין לפטור את הרץ בע"ש בה"ש אלא בהזק ולא בהזיק. וכן מפורש בטור ושו"ע שם [שעח ט"ח] שהדגישו בזה "והזק מהלך ברץ". וכן כתב

למצוה, ואין שייך לומר דיש לו פנאי, רק דלאו כל כמיני' למטען כה"ג אם לא דבור לן עכ"ל.

אולם מאידך כתב בשו"ת חות יאיר שם וז"ל, רק שאין למידן כלל מרץ בין השמשות בע"ש דבהיל טובא, שהרי הוא ספק לילה והוא זמן מועט לפני הלילה ממש לכל היותר כדי הילוך אלף ות"ק אמה ע"כ. וכן כתב המשנ"ב בביאור הלכה [סי' רס"א] וז"ל, אבל יש לרחות דנחי שיש מצוה בהריצה, לא פטורו מההזק כ"א פטות ערב שהזמן דחוק ואין לו פנאי לעיין ולשמור א"ע בעת הריצה שלא יזיק, והנה לפ"ז גם דינא דהגהת אשר"י שם ג"כ אינו מוכרח, ותכן לומר שמטעם זה לא העתיקוהו לדינא בחור"מ והעתיקו רק לשון הגמ' שם עכ"ל. ולהלכה נראה, דהוי ספיקא דדינא שאין לחייב מחצות היום ולמעלה.

* והנה בגדר היתר זה, מבואר בהגהות אשר"י [שם סי"א] וז"ל, ומתוך כך יש ללמוד דלאו דווקא בין השמשות, אלא משעה שמתחילין לתקן צרכי שבת לאפות ולבשל ולצלוח הרי הוא ברשות, דהיינו מחצי היום ולמעלה שמתחיל היום להעריב ע"כ. והוסיף ע"ז ביש"ש [שם סכ"ג] וז"ל, וא"כ נ"ל מה שכתב האו"ז דוקא מחצי היום ומעלה, היינו לענין זה דדיינינן ליה בסתמא דרהיט לצורכי שבת, דזיל בתר רובא דעלמא, משא"כ קודם חצי היום דרובא דעלמא עסיק במלאכתו, אבל אי בריר לן דרהיט לצורכי שבת אפי' כ"ה השבוע פטור, דמצינו גבי שמאי הזקן בפ' יו"ט, שכל השבוע ה"י טורח לכבוד השבת, ולא דוקא לשבת אלא אפי' לשום מצוה קלה היכא דבריר לן דרהיט בגינה פטור, ולא נקרא משנה דהוי רץ למצוה קלה כבחמורה והזריזים מקדימין

[2236517.000]

וכיוצא בזה, ודאי דמקרי ברשות, דהא חובה עליו לרוץ בכל כוחו ולא גרע מע"ש, כן ג"ל עכת"ד. אולם בחידושי ר' מאיר שמחה שם, חייב גם בריצה לצורך פקוח נפש, ודלא כמו שכת' ערוה"ש וז"ל, נראה דוקא ברץ ביה"ש דמצוה למירהט קמי מלכתא, וכו"ע ידעי הא מילתא ובעי ל' לאזדהורי מיני דרץ ברשות, אבל ברץ למצוה אחרת אף דפקוח נפש מ"מ חייב, דאיהו לא בעי למידע מיני לאזדהורי ב', כנלע"ד עכ"ל.

ולכן נראה לדינא, דבכל ריצה לצורך מצוה אין לפטור מנוקין, ואפי' בריצה לצורך הצלה של פקו"ג לכאורה יש לחייבו כדעת ר' מאיר שמחה ז"ל, הואיל ומסתבר טעמו שהניזק לא בעי למידע לאזדהורי ב', אבל ברכב הצלה וכדו', שמינכר מילתא לרבים שרץ הוא לצורך פקו"ג ע"י אורותיו המהבהבים וצפירתו הנשמעת למרחקים, בכה"ג יש לפטור מדיני נזקין כסברת ערוך השולחן ודוק*.

ה. בטעם הדין שהמוזיק ברשות פטור מדיני נזיקין

והנה בטעם הפטור מנוקין בריצה ברשות, מבואר בשט"מ שם בשם הר"ר יהונתן ז"ל, וה"פ אע"ג דמי שהוא רץ ברה"ר נראה משונה דאין דרך לרוץ, ואם פגע והזיק רץ במהלך דינא הוא שיהי' חייב לשלם כול' נזק דאדם מועד לעולם, אבל כיון שהוא ערב שבת דאדם טרוד לקנות צרכי שבת או לקנות שמן לנר של שבת דרך הוא למי שהוא בן ברית לרוץ, ע"כ אם הזיקו זא"ז נפטר שהרי יש לו רשות לרוץ בדרך,

צרכיו שצריך להכין בשביל שבת. וכן הוא ההלכה שהריצה לצורכי שבת חשיבא בעצמה מצוה, כדאיתא בטור והשו"ע (סי' רנ) ז"ל, ואף אם יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל בעצמו להכין שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו ע"כ. הרי לנו בהדיא שתכלית ההכנה לצורכי שבת אינה משום הכשר מצוה בעלמא, שהרי אפי' כשיש לו עבדים מוכנים להכנת צרכי שבת אפ"ה מצוה עליו לרוץ לכבוד שבת.

אולם בעצם חילוקו, בין ריצה שהיא בעצמה מצוה לבין ריצה שבאה בתורת הכשר מצוה, לכאורה יש לעיין בזה, הלא בין הכי ובין הכי חשיבא ריצה ברשות לצורך מצות הבורא ב"ה, א"כ מאי שנא זה מזה לגבי פטור מנוקין, ואפשר לבאר את דבריו, דכל ריצה שאינה בעצמה מצוה אין בה כדי נתינת רשות לעשות כן ברה"ר הואיל ואינה מוכרתת מצד עצמה, ולכך אע"פ שהאדם זקוק לאותה ריצה מ"מ צריך הוא לשמור את עצמו שלא יזיק את אחרים בריצתו, אבל ריצה שהיא בעצמה מצוה קרינן עלי' את המקרא "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'", ודוק.

אולם בערוה"ש (שם סי' יח) כתב לפשר בין הרמ"א להרמב"ם ז"ל, אבל אם ידוע שריצתו אינו לצורך שבת חייב כמו בחול, אמנם אם הריצה היתה אפי' לשאר עניניו אלא שמרוצתו היתה כדי שלא יחלל שבת מקרי ג"כ ברשות, והסמ"ע כתב דלא משמע כן מהרמ"א, ולא ידענא מנ"ל, וכוונת הרמ"א שאינו נוגע לחילול שבת כלל עכ"ל. וכן נראה כחילוקו, דמסתבר הוא בטעמו ומדוקדק הוא בלשון הרמב"ם והרמ"א, וכקושיית הסמ"ע הנזכרת, ודוק.

עוד נסתפקו האחרונים, מה הדין ברץ לשאר דברי מצוה, דהנה כתב הב"י שם ז"ל, וכתב המרדכי (סי' טז) דוקא אותה מצוה דבין השמשות דאין לו שהות, אבל בשאר מצוה כגון לרוץ לביה"כ או לביהמ"ד דיש לו פנאי אם הזיק חייב עכ"ל. וכ"כ בחו"י שם, במי שהי' רץ לקידוש לבנה, ומפני מרוצתו פגע בחנות אחת, ושפך כד שמן ושיבר כלי זכוכית, והעלה שם דחייב לשלם, דאת"ל דמצוה זו גדולה מאד הרי אפשר לקרשה ביחיד, והא דברוב עם וגו' אינו כדאי שיפטר הרץ, וה"ה הרץ לבה"כ אע"פ שיש לו בגמ' אסמכתא ממקרא לרוץ, וגדול שכר העונה קריש וברכו, אפ"ה אין ללמוד שאר דבר מצוה מע"ש בה"ש עכת"ד.

וכיוצא בזה כתב ערוה"ש (שם סי' טז), דשאני ע"ש דזמנו בהול, אבל בשארי מצות אף שמצוה לרוץ מ"מ אין לו לרוץ כ"כ עד שיוזק בו המהלך, מיהו ברץ לענין פקוח נפש או להציל מן הדליקה ומן המים

* והנה בשו"ת עונג יו"ט (חאו"ח סי' ט), כתב בזה סברה מחודשת ז"ל, ודוקא רץ בע"ש ביה"ש פטור אם הזק, שמצוה לרוץ כמ"ש רש"י כאדם המקבל פני מלך, אבל רץ למצוה אחרת כמו לקיים מצות לולב או מצה והזיק חייב, דהתם אין עצם הריצה מצוה, אעפ"י שהוא הי' צריך לרוץ לקיים המצוה שבאופן אחר לא הי' יכול להשיגו, אעפ"כ לא מיקרי ריצה של מצוה, וכדאי בגמ' (מכות ת. ט) דחרישה לצורך עומר לא מיקרי מצוה, שאם מצא חרוש אינו חורש, אבל קצירה מקרי מצוה שאם מצא קצור קוצר, וה"נ לגבי שבת מיקרי "רץ" מצוה, שמצוה לרוץ כאדם המקבל פני מלך, לכך אם הזיק פטור, אבל רץ למצוה אחרת חייב שאין הריצה מצוה עכ"ל. ולפי דבריו צריך לומר, שגם ריצה לצורך הכנת צורכי שבת חשיבא מצוה, שהרי מבואר להדיא בהגהות אשר"י הנזכר, דכל ריצה שהיא לצורך שבת לאפות ולבשל ולצלול חשיבא ריצה ברשות, וכן מדוקדק בלשון הרמב"ם שכתב "מפני שברשות הוא רץ כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי" הרי שמטרת ריצתו היתה כדי שיהי' פנוי בשעת כניסת שבת מכל

ועל הניזק הי' להרחיק את עצמו שלא יזיקוהו עכ"ל. ולפי טעם זה חידש הרי"א [פ' המניח ה"ד או י"ב] וז"ל, בד"א שהזיקו זא"ז פטורין, כשהיו באין זה לקראת זה שהי' לו לניזק להזהר בעצמו כמו שאמרנו בעל הקורה ובעל הכר, אבל אם לא ראו זא"ז שלא הי' יכול הניזק להזהר בעצמו כמו שביארנו, והזיקו זא"ז חייבין, וראוי לומר ע"ז אדם מועד לעולם עכ"ל.

וכן כתב בפשטות בספר יד המלך [פ"א מהל' חובל וי"א] וז"ל, ואכתי מה בכך דרך ברשות ואונס הוא בהזיקו, הלא אדם מועד לעולם ובנוזקין גם אונס חייב, ודוחק לומר דאונס של ריצה בע"ש ביה"ש עדיף מכל אונס דעלמא, ועוד תמוה, דלמה לא מצינו דין זה של פטור מהזיק בדרך הילוכו או ברץ בע"ש ביה"ש רק בשנים שהזיקו זא"ז, אבל באחד שהי' מהלך כדרכו ברה"ר בצידי כותל וחלונות של חבירו, אם רץ בע"ש ביה"ש ושיבר לחלונות דודאי חייב לשלם, אלא ודאי דאין בזה שהלך ברשות כח לפוטרו מנוזקין, דלא יהי' עדיף הליכתו ברשות מכל אונס דעלמא כשהזיק שחייב, משא"כ בשנים שהזיקו זא"ז או שאחד הזיק לשני בהליכתם, והליכת שניהם הי' ברשות, הרי כל אחד אנוס הוא בהזיקו, ובוזה אין מקום לומר דאין בכח אונסו של המזיק לחייב ולהפסיד את הניזק, דהא לאו אונסו של המזיק בלבד סיבב ההפסד של הניזק, דאי לאו דגם חבירו הניזק הי' נאנס בהליכתו ברשות לא הי' מקום להמזיק להזיקו, הרי לאו אונסו של המזיק חייב את הניזק, ובכגון זה אנו קיימין בהכלל דאונס רחמנא פטרי עכ"ל, ובוזה שמעינן חידוש גדול, דלא פטרינן רץ בע"ש אלא רק אם הוזק בו אדם ולא אם הוזקו בו כלים.

אולם כל קבל דנא מצינו איפכא בשו"ת חר"י שם, שדחה את טענת השואל שר"ל דלא פטרינן ברץ ברשות אלא רק אם אדם ניזק משום דה"ל להזהר מהרץ ולילך לצד, אבל אם הזיק הרץ בכלים דלא שייך טעם זה לפי שאין בכלים דעת לברוח ולהזהר מהרץ, ככה"ג יהי' הרץ ברשות חייב. וע"ז השיבו הרב שם וז"ל, אין הטעם נכון, דאם זה משנה ורץ פתאום, אין סברא דמוטל על בני אדם שבר"ה להזהר מזה אם כמנהג העולם הם נוהגים, ולא דמי למזהיר ממש ובענין דרך העולם כמו בעל החבית ראשון שעומד לפוש ומזהיר לבעל הקורה שאחריו שיעמוד. ומה שביקש להוכיח טעם זה מפני דא"א לומר דע"כ פטור מפני דה"ל כאונס, דא"כ ק"ל אפי' אונס גדול דנפל מן הגג חייב, אבל באמת ל"ק מידי, דלא רבתה תורה בנוזק אפי' נאנס המזיק רק כשהזיקו בגופו או בממונו ברשות

הניזק, והכי מבואר בלשון הרמב"ם בהדיא, לכן כל שרץ ברשות ה"ל כרשות עצמו ולפחות כחצר של שותפות, משא"כ כשרץ שלא ברשות ה"ל כחצר של אחרים שאין לו רשות בהם, וההוא דנפל מן הגג נמי מיירי בשנפל לחצר חבירו הניזק עכ"ל. ולפי דבריו יוצא, דיש לפטור את הרץ בע"ש ביה"ש אפי' אם הוזקו בו כלים שאין בהם דעת להשמר ממנו.

אמנם דבריו קשים טובא, לפי מה שכתב החזו"א וז"ל, ומיהו מהלך דפטור אין הטעם משום אונס גמור, וגם לא משום דלא אתרבי שוגג כמזיד אלא ברשות הניזק כדמשמע לכאורה מלשון הרמב"ם, דהא לא מצינו חילוק רשיות באדם אלא דלאו שם מזיק עלה, אבל ברשות הניזק שם מזיק עלה שאין לניזק להזהר מן הנכנס שלא ברשות שלא יוזק וכו' עכ"ל. הרי שהחזו"א דחה את הסברה דלא רבתה התורה נזקי אדם באונס רק ברשות הניזק, שהרי לא מצינו שחילקה התורה ברשויות בנוזקי אדם. אלא דיש ליישב את החזו"א לפי מה שכתב האבן האזל שם וז"ל, וטעמא דחייב במזיק שלא במתכוין הוא מהא דאמר בדף ד. אדם שמירת גופו עליו, והיינו דאדם כמו שהוא חייב על נזקי בהמתו משום שהוא חייב בשמירתה כן חייב בשמירת גופו, ובוזה אנו מחלקים דדוקא בנכנס לרשות הניזק חייב לשמור את עצמו, אבל בשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות אינו מחויב לשמור את עצמו שלא יזיק שלא בכוונה עכ"ל. א"כ לפי סברתו שכתב, שחייב האדם בנוזקי אונס הוא מדין "שמירה" שמחויב לשמור את גופו שלא יזיק, בזה יש מקום לחלק בין רשות הניזק לרה"ר, שאין לחייב בשמירת גופו רק ברשות שאינה שלו, אבל ברשות ששייכת לו אינו מחויב בדיני שמירה כיון שזהו רשותו ומקומו הראוי.

אך גם לזה יש דחי', דלא מצינו סברה זו אלא בדעת הרמב"ם שמחלק ברשויות, אבל לפי שיטת רש"י שמזיק בידים אפי' שלא בכוונה חייב בכל מקום, ולא פטרו חכמים אלא בהזקו ולא בהזיקו, א"כ בע"כ לומר לפי שיטתו, שטעם הפטור הוא מצד דה"ל לניזק להזהר מהמזיק אם הוא הולך ורץ ברשות, ובוזה יוצא נפק"מ לדינא, שאין לפטור בהליכה וריצה ברשות אלא בהזק בו אדם ולא בהזקו בו כלים, שהרי לפי טעם רש"י שפסקו השו"ע להלכה כנ"ל, שייך להיות דין הוזק גם בכלים אם ניזקו מתוך כדי הליכה וריצה במנהגו של עולם.

אך מ"מ לפי שיטת הרמב"ם הנוכר, אם נפרש בו כפי הביאור של הרב המגיד, שאינו מחלק בין מזיק להזק אלא הוא מחלק בין אם מזיק בכוונה או לאו, בזה מסתברא למימר כשיטת האבן האזל והגר"ח הנ"ל,

שממלאין את כל הדרך, ואין לו לניזק לברוח מהנוק, ומשום הכי יש לחייב את המזיק אע"פ שעשה ברשות.

אך באמת אין צורך להשתמש בסברה זו שממלאים את כל הדרך, שהרי יש עוד להקשות על הדין הנזכר של רץ ברשות שפטור מנזקין, מהא דאיתא במשנה וספר הכותס הנתי חנוני נרו מבחון, החנוני חייב, ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור. ומשמע בזה, שאפי' בנר חנוכה שהדליק ברשות חייב בנזקין. ולאמור י"ל, דשאני נר חנוכה שמונח תוך עשרה טפחים או תוך גובה גמל ורוכבו כדאיתא בגמ' שם, ולכך לא ה"ל לניזק להזהר בעצמו משום שהנרות מונחים בצידי רה"ר ולמטה שאין עיניו משוטטות שמה. עוד י"ל כמו שכתב ערוך השולחן (סי' תי"ט ס"ט), דשאני נר חנוכה שאין זה רשות מדיני ממונות אלא רשות דמצוה ולכך חייב על נזקיו.

עוד חשבתי ליישב בזה, דהואיל ונתבאר לעיל אליבא דשיטת רש"י והשו"ע, שאין לפטור בהליכה וריצה ברשות אלא בהזקו ולא בהזיקו, א"כ שאני התם בפותקין ביבותיהן לרה"ר ומניח נרו מבחון דהוי מוזיקים ממש, ולכך חייבים על נזקיהן כיון שלא שמרו הבעלים על ממונם המוזיק, דבמוזיק ולא הוזק אין לפטור על היזק ברשות. עוד י"ל בזה, דיש לחלק בין רשות ממנהגו של עולם לרשות מתקנת חכמים, דשאני הכא לגבי הליכה בחול וריצה בע"ש שההיזק בא ממנהגו של עולם בצורת ההנהגה ברה"ר, לכך בכה"ג אין שם מוזיק כלל כמו שכתב החזו"א הנזכר "אלא הא דא"צ לשמור עצמו ברה"ר שלא יזק בו חבירו - משום שזה ממנהגו של עולם להלוך ברה"ר ולא שם מוזיק עלי", אבל בפותקין ביבותיהן ומניח נרו מבחון אין זה ממנהגו של עולם לפי שתקלה היא לרבים, ומה שנתנו לו חכמים רשות לעשות כן משום שאין לו אפשרות אחרת, ולזה הם הגבילו את רשותם שאין בזה היתר להזיק לרבים, ודוק.

המורם מהאמור במסקנת ההלכה

בפשיעה, האם נסיעה במהירות סבירה בימות הגשמים חשוב כפשיעה או לאו. אבל לפי רש"י דס"ל שבשניהם ברשות אינו פטור אלא רק בהזקו זה בזה ולא בהזיקו זא"ז, לכאורה יש לחייב בנר"ד, שהרי בפשטות ע"י התזת המים הוי מוזיק בידים ולא חשיב שהזקו בו הניזק.

ב. מה הדין בנזק הבא מכח כחו

ואע"פ שצורת הנזק נעשתה ע"י כח כוחו של האדם, שהרי המכונית היא כוחו, והמים שניתזים

שאין לחלק בין מוזיק אדם או כלים, שבכ"ג יש לפטור אם מוזיק שלא בכוונה. אולם הט"ז (ושם ס"ז) כתב בשם הרש"ל (פ"ה סי' ט) חילוק הפוך לפי הרמב"ם, שרק בנזקי ממונו פטור בשניהם ברשות אם הוזק שלא בכוונה, אבל בנזקי גופו חייבים אפי' שלא בכוונה משום שאדם מועד לעולם. וכ"כ הגר"א (ושם סק"ט) אליבא דהרמב"ם. אבל לפי מה שפירשנו לעיל את שיטת הרמב"ם, שמחלק בין מוזיק במנהגו של עולם למוזיק שלא במנהגו של עולם, לפ"ז ל"צ לומר את החילוק של היש"ש, דהא בכ"ג יש לפטור במוזיק שלא במנהגו של עולם, וכמו שכתב להדיא הרמב"ם (פ"א מהל' חובל ס"ז) לגבי נזקי גופו "היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והוזקו זה בזה שניהם פטורים", ודוק.

ממילא לפי טעם זה, מיושב לנו היטב קושית המאירי שם, ממה דאיתא וס"ג כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן וכו', אם הוזקו חייבים לשלם. הרי שמעינן בזה, דאע"פ שהונחו ברשות אפי"ה אם הוזקו חייבים, ומ"ש מהכא דאמרין אם רץ ברשות פטור מנזקין. ותירץ המאירי שם "דבר זה כך פירשו, שרץ ברשות וכן דרכו ואין שם שינוי כלל". אולם לאור האמור יש לחלק נפלא, דשאני הכא דכיון שרץ ברשות או הולך ברשות ה"ל לניזק לאזהורי מיני, אבל במים שנשפכים ברה"ר לא ה"ל לניזק לשמור את עצמו, שהרי עיני האדם משוטטות תמיד למעלה כמו שמבואר בתוס' (ב"ק כז: ד"ה לפי), וכ"ה ביש"ש (ב"ק פ"ה סי' מד), שאדם אינו מביט למטה כמו שבהמה מביטה למטה.

וכן מצאתי תירוץ זה בפסקי רי"ד שם וז"ל, ואע"ג דאמרן לעיל כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וכו', הכא פטור משום דהוי לי' לניזק לעיוני אנפשי, אבל התם ליכא למימר הכי מפני שממלאין כל הדרך עכ"ל. ולפי דבריו אתי שפיר טפי, דשאני התם

א. שא"ל דידן תלוי במחלוקת רש"י והרמב"ם

הנה לפי מה שנתבאר לעיל, לכאורה יש לתלות את שאלתנו במחלוקת הרמב"ם והשו"ע, דלפי הרמב"ם אליבא דהרב המגיד דס"ל שבשניהם ברשות אפי' אם מוזיק בידים ה"ז פטור עד שיתכוון להזיק, א"כ בנידון דידן אין להחשיב את הנהגת כמזיק בכוונה, ולכך יש לפוטרו מדיני נזיקין. אלא דיש לצדד בזה לפי סברת הגאון הנצי"ב שלא פטר הרמב"ם אלא במוזיק שלא

הזיק, והרי גם להולכי רגל יש רשות להלך במדרכה עכ"ל.

ג. טעם אחד לפטור - מצד שכך נוהגים במנהגו של עולם

אולם כל קבל דנא, נראה לענ"ד הקצרה לפטור את הנהגים מחיוב נזקין, דהא לעיל ביארנו בדעת רש"י, שיש להגדיר את החילוק בין מזיק להזקק, שאין כוונתו לחלק בין מזיק בידים להזקק ממילא, וכמו שכן כתב להדיא הסמ"ע שם, אלא כוונתו לחלק בין נוהג במנהגו של עולם לבין עושה מעשה משונה מחוץ למנהגו של עולם, וכמו שנתבאר לעיל בארוכה, והבאנו לזה סייעתא מדברי החזו"א עיי"ש. א"כ נהגים שנוסעים במהירות סבירה המותרת ע"פ מנהגו של עולם, אין הם חייבים בנזקים בהתזת מים על עוברים ושבים.

ד. טעם שני לפטור - מצד שהניזק הוא ל"ה להזהר מני

וזאת ועוד יש לצרף בזה את סברת הרי"ז הנ"ל, שאם ראו זא"ז או שהיו באין זה כנגד זה והזיקו הרי הם פטורים, לפי שהי' לו לניזק להזהר בעצמו. וגם בנידון דידן מצוי מאד פעמים רבות, שההולכים במדרכות רואים ושומעים שהמכוניות מתקרבות אליהם ולא השגיחו היטב לשמור את הליכתם שלא ינזקו מהמים הניתזים מהם, הרי שבכה"ג אין לחייב את הנהג בכלום, כיון שהניזק גרם לעצמו את ההיזק. וכן כתב כיצא בזה השט"מ שם וז"ל, אבל אחד רץ ואחד מהלך אם הזיק רץ משלם נזק שלם, ומשמע שאם אמר לו רץ למהלך נטה לך על ימינך או על שמאלך ולא שמע אליו דמפטר, כמו ששינונו במשנה ראשונה לזו, ואם אמר לו לבעל חבית עמוד ולא עמד פטור עכ"ל*.

ה. טעם שלישי לפטור - מצד דין רץ ברשות

עוד חשבתי לצדד בזה, דיש לדמות את הנהג שנוסע במהירות סבירה בימות החורף לרץ בע"ש ביה"ש, דבזה מפורש בגמ' שיש לפטור מנזקין כיון שרץ ברשות וה"ל לניזק לאזהר מני, אלא שגם בזה

ממנה הם כח כוחו, מ"מ דעת הפוסקים שיש לחייב אדם המזיק בכח כוחו, וראיתם מדברי הרמב"ם (פ"ו מהל רוצח ה"ז וז"ל, נשמט הברזל מן העץ המתבקע אינו גולה מפני שאין זה מכחו אלא מכח כחו ונמצא כמו אונס עכ"ל. ומשמע מדבריו שכל החסרון בכח כחו לגבי גלות הוא מחמת אונס, ממילא לגבי נזקין שנתבאר ברמב"ם (פ"ו מהל רוצח ומוזק ה"א), וכן פסק השו"ע (ס"ר שניח ס"א), שחייב בין שהי' שוגג בין שהי' אנוס. ובש"ך (שם סק"א) הוסיף לבאר את דעת הרמב"ם והשו"ע, שחייב אפי' באונס גמור. הרי יוצא מזה, שיש לחייב אדם המזיק גם בכח כחו. וכן כתב ערוך השולחן (ס"י שפד סק"א. וס"י תכה סק"ב), דאע"ג דלענין גלות פטור בכח כחו מ"מ בנזקין חייב כיון שחייב אפי' באונסים. וכן כתב בס' תבואות שור (ס"י ג סק"ד) דחייב בנזקין בכח כחו.

אלא דלכאורה יש להקשות ע"ז ממה שמבאר בשו"ע (ס"י שצ ס"ה) וז"ל, דרסה על הכלי ברשות הניזק ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק, ויש מי שאומר שהי' לכת כחו ע"כ. וכתב שם הגר"א (סק"ג) שסתם מרן לפסוק כדעת הרמב"ם נגד הרא"ש, דס"ל בפ"י הספק של הגמ' בפ' כיצד הרגל (י"ט) אם כח כחו ככחו דמי, דאיירי גם אליבא דרבנן, א"כ הי' כסתם ויש, שהלכה כסתם שכח כחו לאו ככחו דמי. אולם יש לחלק ולומר, דכל ספק הגמ' הוא רק בכח כחו של צרורות, דהלכתא גמירא לן לחייב בצרורות, ולזה הסתפקה הגמ' שפיר, אם גמירא הלל"מ גם בכח כחו או לאו, אבל בסתם נזקין ס"ל לגמ' מסברה פשוטה שיש לחייב גם בכח כחו.

א"כ לפ"ז צריך להורות בשאלתנו, שחייב הנהג בדין נזקין בהתזת מים על עוברים ושבים, הואיל ונתבאר לעיל שדעת מרן כשיטת רש"י ולא כהרמב"ם. וכן אנכי רואה בפתחי חושן (ומויקין פ"ג סק"ז), שכתב וז"ל, וכן בשלולית של מי גשמים המצויים בכבשים בימות החורף, והנהגים נוסעים מבלי להתחשב בהולכי רגל ומתיזים מים ומקלקלים בגדי העוברים, ואף כשנוסע שלא במהירות מופרזת אין מקום לפוטרו משום שיש לו רשות לנסוע, שלא פטרו המהלך ברשות אלא בהזקק ולא

את הנתיב שבו הוא רץ שלא ברשות, ובוה נגרם תאונה שניזוקה המכונית המהאטת מהמכונית שרצה מאחרי' כמטורפת, בכה"ג יש לפטור את המזיק מדיני נזקין כיון שהזהיר את הנהג שלפניו לנטות ימינה או שמאלה, ואע"פ שהרץ נהג שלא כהלכה נגד חוק התנועה ומנהג המדינה, מ"מ אין לחייבו בנזקין הואיל והניזק הוא שהזיק את עצמו במעשיו, וכמו שמבאר בשט"מ הנזכר.

* ומתוך השיט"מ למדנו חידוש גדול להלכה, ששיכחא וקיימא בכל דוכתא, שאם נסע נהג במהירות מופרזת מעל החוק ומחוץ להגיון, ובתוך כדי נסיעתו צפר והזהיר את המכונית שלפניו שתוזז לנתיב השני, ומיירי באופן שהנהג המהיר הי' בנתיב השמאלי שמותר לו ע"פ המנהג לעקוף שם מכונית, אם המכונית שלפניו שנסעה במהירות סבירה ומותרת, לא פינתה לו

(1234567890)

הרבה לנגזל שלקח ממנו בעל כורחו, אבל מוזיק הממון שלא נתהנה מההיזק ההוא אלא שהיזק לו, ולמוזיק לא באה הנאה ממנו ולא נצטער כ"כ הניזק כמו הנגזל, כיון ששלם לו היזקו די עכת"ד.

א"כ עוד תמה בזה הגאון מהר"ם בן חביב ז"ל בס' תוספת יו"ט כ" ודף פ"ה ד"ה עבירות, שהרמב"ם סותר את עצמו ממה שכתב [פ"א מהל' תשובה ה"א] וז"ל, וכן החובל בחבירו והמזיק ממנו, אע"פ ששילם לו מה שהוא חייב לו, אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנא' מכל חטאות האדם ע"כ. הרי שמעינן בזה, שגם בנזקי ממון צריכים כפרה בתשובה. ולזה תירץ שם וז"ל, וצריך לדחוק ולומר, דהך מוזיק ממון חבירו מיירי בגוונא דציער את חבירו שהיזק ממנו במזיד לצער, והו"ל כגזול את חבירו או חובל בו דצריך לשאול ממנו מחילה עכת"ד. וכ"כ בשו"ת שתי הלחם [ס"י סו].

וְלַעֲנֵד נראה לתרץ את דברי הרמב"ם בריש הל' תשובה, דיש לחלק בין בקשת סליחה מחבירו לוידידי לפני ה', דלעולם כל מוזיק ממון צריך תשובה כהלכה על העבירה שעבר בה בהיזק ממון חבירו, וכמו שמפורש בטור והשו"ע (ריש ס"י שטעח) שכתבו, כשם שאסור לגנוב ולגזול ממון חבירו כך אסור להיזק ממון שלו. וע"ע בזה בקהלות יעקב [ב"ק ס"י א]. אלא שאינו צריך פיוס מחבירו רק על הצער שציערו, וזהו בחובל גופו או בגזול ממנו, שבזה חשבינן ל' לצער מה שציערו בגופו או בנפשו, וכן מפורש ברש"י בב"ק שם ובטור שם, שאין מתכפר לו מן הצער והבושת עד שיפייסנו שימחול לו. וע"ע בסמ"ע ובדרישה שם.

א"כ נהדר לדינינו, דהואיל והנהגים אינם מכירים את הנפגעים בשביל שישלמו להם את היזקם, וגם אם יכירם הרי הם פטורים מלשלם להם כנ"ל, א"כ אין לך צער גדול מזה שנצטערו העוברים ושבים בכללך בגדיהם, וגם לפעמים התביישו בזה או שהצטערו בגופם במכת המים שניתזה עליהם בחזקה, אולם לפי הסברה שכתבנו לעיל, שהעוברים ושבים סברו וקבילו עליהו נזקם בנסיעת המכוניות כמנהגם המוכרח ע"פ חוקי תנועה ומנהגו של עולם, א"כ בכה"ג אין צורך בפיוסם הואיל ומחלו על כך בעצם הליכתם במדרכה ואיהו דאזיקו נפשיהו, אך לכתחילה יש לנהג לשים לב ככל האפשר שלא תצא תקלה מתחת ידו, ועל כגון דא אמרינן מאן דסני עלך לא תעביד לחברך, ולמזהיר ולנזהר ירבה שלומם כנהר.

אין לפטור אלא בהזק ולא בהיזק כנ"ל, אך אם נימא דהתזת מים הוי בגדר הוזק ולא היזק, א"כ יש לפטור בנידון דידן מעור טעם. אולם מאידך י"ל, דכאן יש לפטור אפי' בהיזק, משום דדמי למה שמבואר ברמ"א [סו"ס שטעח], דאותם בחורים שרוכבים לקראת חתן וכלה, והיזקו זא"ז דרך שמחה ושחוק הואיל ונהגו כן פטורין, ומקורו מדברי התוס' והרא"ש [ב"פ לולב וערבה דף מה] עיי"ש. א"כ גם בנידון דידן הוי כעין מנהג שהמכוניות נוסעות בכביש כדרכם, וע"מ כן סברו וקבילו העוברים ושבים ליד הכבישים להיות ניזוקים בימות הגשמים מהמים שניתזים מהגלגלים, ובפרט שיש חשש לתאונות דרכים אם הנהגים ישימו לב להולכים בצדדים, או שאם יאיטו את נסיעתם יוכל להוצר פקקי תנועה גדולים, ולכן בודאי הוא שיש מקום לומר, שהנהגים שנוסעים במהירות סבירה בימות החורף עושים כן ע"פ המנהג במקום שקשה להם להאט ע"פ תקנות התנועה שלא יעכבו את הנוסעים בכבישים, ומשום כך נראה לענ"ד לפטור אותם מתשלומי נזיקין.

ו. לכתחילה יש על הנהג להזהר שלא לצער את העוברים ושבים בצירי הכבישים

אך מ"מ לכתחילה ראוי להמנע מצער רבים, ולנסוע בזהירות יתירה ע"מ שלא יוזקו עוברים ושבים, ובפרט שכן איתא במשנה [ב"ק פ"ח צ"ב], אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנא' ועתה השב אשת וגו'. וכן פסק השו"ע [ס"י תכ"ט א], החובל בחבירו אע"פ שנתן לו ה' דברים אינו מתכפר לו עד שיבקש ממנו וימחול לו. אולם הרמב"ם [פ"ה מהל' חובל ה"ט] יצא לחלק בזה וז"ל, אינו דומה מוזיק חבירו בגופו למוזיק ממנו, שהמוזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו, אבל חובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו, ואפי' הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו עכ"ל. א"כ שמעינן מיני' שבמוזיק ממנו כגון שמלכלך את בגדיו וכדו', אינו צריך לבקש ממנו מחילה בשביל כפרתו. אמנם הלח"מ שם הקשה על הרמב"ם ממה שכתב בעצמו [פ"ב מהל' תשובה ה"ט], שהגזול את חבירו אינו מתכפר לו אלא אם ירצה את הנגזל ויפייס אותו אע"פ שהשיב לו את הגזילה. ושמע מינה שגם בנזקי ממון צריך בקשת מחילה. ולזה תירץ שם, דשאני גזול דנתהנה מאותה עבירה, ועוד שציער